

Ortopedi Forumu

Bölüm Editörü: Dr. Haluk Berk

Türkiye’de ortopedik travmatolojinin öncüsü Ord. Prof. Dr. Ahmed Burhaneddin Toker (1890-1951)

A. Erdem BAGATUR

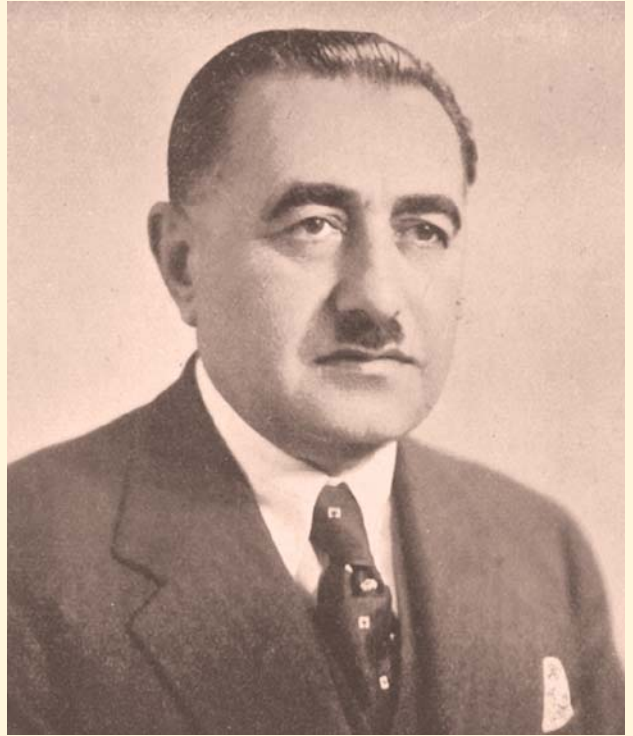
Medicana International İstanbul Hastanesi, İstanbul

Travma kavramının insanlık tarihi ile başlamış olmasına karşın travmatolojinin klasik tıp öğretilerinde yer alması oldukça yenidir. Ortopedik travmatoloji ise gelişmiş batı ülkelerinde dahi ancak yirminci yüzyılın başlarında ayrı bir disiplin olarak ele alınmaya başlanmıştır. Türkiye’de ortopedinin çocuk cerrahisi ile birlikte tek bir disiplin olduğu dönemlerde ortopedik travmatoloji olguları hastaneye başvurdıklarında o zamanki adıyla hariciye (şimdiki anlayışla genel cerrahi) kliniklerinde tedavi ediliyordu. Ancak kırık-çıkıklı hastaların birçoğu hastaneye dahi başvurmuyor ve sınıkçılar tarafından, çoğunlukla kalıcı bir sakatlıkla sonuçlanacak şekilde, ilkel yöntemlerle tedavi ediliyorlardı.

Dr. Burhaneddin Toker (Şekil 1) Türkiye’de bu gidişi değiştiren insan olmuştur. Cerrahpaşa Hastanesi’nin bir travma merkezi olması için, üniversite cerrahi kliniği olmadan önce ve olduktan sonra bütün mesleki yaşamı boyunca büyük uğraşı vermiş, Türkiye’de ilk kez bir hastanede iskelet sistemi travmatolojisi için ayrı bir servis oluşturmuş, ilk kez sistematik olarak iskelet sistemi travmatolojisi ameliyatları yapılmasına öncü olmuş, bu alanda birçok uzman hekimin yetişmesini sağlamış, ilk kez iskelet sistemi travmatolojisi ile ilgili kitaplar yazmış ve klinik uygulamalarını bilimsel yayınlara dönüştürmüştür.

Yaşam Öyküsü

Burhaneddin Toker 1890 yılında bir memur ailesinin çocuğu olarak Van’da doğmuş, ilk ve orta öğrenimini

Şekil 1. Ord. Prof. Dr. A. Burhaneddin Toker.

çeşitli illerde yaptıktan sonra, o yıllarda Osmanlı Devleti sınırları içinde olan Şam Tıbbiyesi’nde yükseköğrenime başlamış, üçüncü sınıftan itibaren İstanbul Tıbbiyesi’ne

devam etmiş ve 1910 yılında tıp doktoru olarak mezun olmuştur. Üç yıl boyunca İstanbul, çeşitli Anadolu illeri ve Mekke'de hekimlik yaptıktan sonra 1913 yılında cerrahi ihtisası yapmak üzere Almanya'ya gitmiş, Berlin ve Hamburg'da yedi yıl süreyle kadrolu asistan olarak çalışmış, cerrahi ve röntgen kliniklerinden ihtisas sertifikaları almıştır. Bu sürenin altı yılını Hamburg Üniversitesi Eppendorf Cerrahi Kliniği'nde zamanın çok ünlü cerrahlarından Profesör Sick ile geçirmiş, bir süre de Profesör Kirschner ile çalışmıştır. 1921 yılında İstanbul'a dönmüş ve Cerrahpaşa Hastanesi operatörlüğüne atanmıştır.

1 Ağustos 1933'te yapılan üniversite reformu ile bazı öğretim üyeleri üniversiteden uzaklaştırılmış, Tıp Fakültesi 1. Cerrahi Kliniği direktörlüğüne Nazi Almanya'sından kaçan ünlü cerrah Ord. Prof. Dr. Rudolf Nissen getirilmiş ve üniversite kliniği bu zamana kadar belediye hastanesi olarak hizmet veren Cerrahpaşa Hastanesi'ne taşınmıştır. Operatör Burhaneddin Toker de kendi kliniğinde önce doçent olmuş, Prof. Nissen'in yardımcılığına getirilmiş, beş ay sonra da profesörlüğe atanmıştır. 1939 yılında Prof. Nissen'in hastalanıp Türkiye'den ayrılması üzerine önce vekaleten, 1940 yılında asaleten 1. Cerrahi Kliniği Direktörü, 1943 yılında ordinaryüs profesör olmuştur.

1937 yılında 47 yaşında ilk kez evlenmiş, 1938'de bir oğlu olmuştur. Tatil için çıktığı Avrupa gezisinden gemiyle dönerken miyokard infarktüsü geçirerek 20 ağustos 1951'de 61 yaşında gemide ölmüş, cenazesi 23 ağustos 1951'de İstanbul'da kaldırılmıştır.

Ölümünden sonra Cerrahi Kliniği'nde bugün hala kullanılmakta olan amfiye adı verilmiş, amfinin karşısına büstü konulmuştur. Yurtdışı yayınları dışında Türkiye'de basılmış 123 Türkçe ve Almanca yayını vardır.

Burhaneddin Toker'in Türkiye'de Ortopedik Travmatolojiye Katkıları

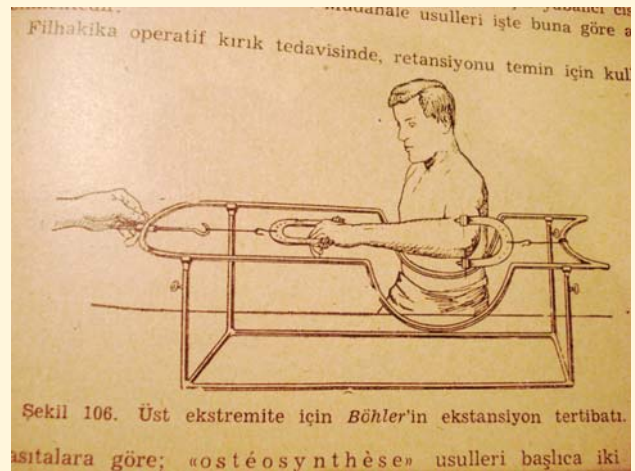
Burhaneddin Toker 1921 yılında yurda döndüğünde hastanede küçük bir odaya kitaplarıyla birlikte yerleşerek gece-gündüz hastanede yaşamaya başlamış ve travma olgularına olan merakı nedeniyle hastaneye yaralı getiren polisleri bütün yaralıları Cerrahpaşa Hastanesi'ne getirmeye ikna etmişti. Böylelikle, Cerrahpaşa Hastanesi Operatör Burhaneddin'in adıyla anılan bir kaza cerrahisi merkezine dönüşmekteydi. Bu arada planlamasını Prof. Nissen'in yaptığı ve inşaatına 1939 yılında başlanmış olan yeni cerrahi kliniği binası da 1943 yılında hizmete girmiş ve travmatoloji hastaları için olanaklar artmıştı.

Burhaneddin Toker Cerrahpaşa'da çalışmaya başladıktan sonra birçok yeniliğin öncüsü olmuştur. Uzmanlık belgesi 1928'de ilk kez sınavla ona verilmiştir. Birçok ameliyatı Türkiye'de ilk kez yapmış, ilk kan bankasını

Şekil 2. *Kırık ve Çıkıklar*. İkinci basının (1943) kapağı.

kurmuştur. Anesteziyoloji ve reanimasyon, nöroşirürji, göğüs cerrahisi ve radyolojinin birer uzmanlık dalı olarak kabul edilmesinde öncülük etmiş ve genç hekimlerin bu dallarda eğitim almaları için yurt dışına gitmelerini sağlamıştır. Türk Cerrahi Mecmuası'nı yayımlamış

Şekil 3. Kirschner'in tanımladığı olekranon ve metakarplardan yapılan iskelet traksiyonu ve Böhrler cihazının kullanımı ile önkol kırığının kapalı redüksiyonu. *Kırık ve Çıkıklar*. İkinci bası, 1943, sayfa 97.

(1927) ve üçüncü sayısında “Bir Türk cerrahi cemiyetinin lüzum ve ehemmiyeti” başlıklı yazısıyla işaret ettiği Türk Cerrahi Cemiyeti'nin kuruluşunda aktif yer almıştır (1929). Societé Internationale de Chirurgie'de (Uluslararası Cerrahi Derneği) uzun süre ile daimi Türkiye delegesi olmuştur.

Burhaneddin Toker'in bilimsel olarak en çok ilgi duyduğu konulardan biri travmatoloji, özellikle de iskelet sistemi travmatolojisiydi. Bunun için öncelikle kliniğe bir seyyar röntgen cihazı alınmasını sağlamış ve Türkiye'de ilk defa kırık redüksiyonları radyografik kontrol ile yapılmaya başlanmıştı. Ayrıca yataklara iskelet traksiyonu için gerekli donanımı yaptırmış ve kırıklarda kullanmak üzere bir Braun atelini Almanya'dan getirdiği şema ve ölçülere göre başında durarak bir demirciye yaptırmış ve kullanmıştır. O tarihlerde hizmetliler tarafından yapılan alçılar bizzat doktorlar tarafından yapılmaya başlandı. Kalça kırıklarının cerrahi tedavisinde ilk kez Smith-Petersen çivisini kullanmış (1941), ameliyatlardan sonra ortaya çıkan tromboemboliye dikkat çekmiş bu konularda yayınlar yapmıştır. Cerrahpaşa'da ortopedik travmaya gösterilen tüm ilgiye karşın uygulamaların tümü genel cerrahi kliniklerinde yapılmış ve bağımsız bir ortopedi ve travmatoloji kliniği ancak 1971 yılında kurulabilmiştir.

Burhaneddin Toker ikisi iskelet sistemi travmatoloji ile ilgili toplam sekiz kitap yazmıştır. Bunlardan bi-

rincisi olan *Kırık ve Çıkıklar* (Şekil 2) üç baskı yapmış ve uzun yıllar hem öğrencilerin hem de hekimlerin yoğun ilgisini görmüştür. Aslında bu kitap çok orijinal bir yapıt değildir, kendisinin de kitabın önsözünde belirttiği gibi bazı Almanca kitaplardan genişçe yararlanılmıştır. Cerrahpaşa klinik arşivinde bulunan radyografilerinin çoğunu günün koşullarında kitaba resim olarak basmak olanağı bulunamamıştır. Ancak, yine de kitap iskelet travmatolojisine sistemik bir yaklaşım göstermiş, radyografiler ve çizimlerle kolay anlaşılabilir bir eser olmuştur. Kırık ve çıkıkların oluş biyomekaniğinden Volkmann'ın iskemik kontraktürüne, kırıklarla birlikte görülen sinir yaralanmalarından femur boynu kırıklarının Smith-Petersen çivisi ile internal tespitine kadar birçoğu bugün hala doğruluğunu koruyan sistematik ve geniş bilgi içermektedir. Kırıkların konservatif yollarla, özellikle traksiyon ve alçılama ile tedavileri çok ayrıntılı çizim ve fotoğraflarla anlatılmaktadır (Şekil 3). Ayrıca kırıklar için cerrahi tedaviler de zaman zaman klinikte ameliyat edilen olguların radyografileri kullanılarak anlatılmıştır (Şekil 4 ve 5).

İkinci kitap *Bandaj Bilgisi ve Tekniği* adı ile yayımlanmıştır. Bu kitap da çok orijinal bir yapıt değildir, kitabın iç kapağında “Felix Jaeger, V. Hofmeister-Jungling ve Kirschner-Nordmann'ın eserlerinden alınmıştır” yazmaktadır. Adından da anlaşılacağı gibi kitap, vücudun tepeden turnağa tüm travmalar için kullanılan

Şekil 4. (a) Subtrokanterik femur kırığı (klinik olgusu). (b) Tibiadan alınan otogreft ve serklaj ile internal tespit. *Kırık ve Çıkıklar*. İkinci bası, 1943, sayfa 98-99.

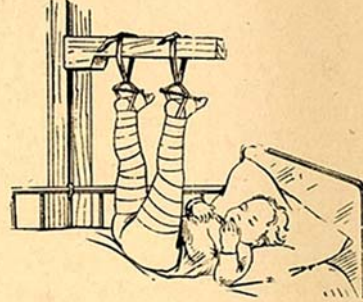
kolayca çıkarılabilirler.
çivilemede olduğu gibi, kopma suretile va-
ve şüp-
bit et-
tbikile,
lar el-

Şekil 111. Aynı vak'ada Smith -
Petersen çivisi ile içte uyluk boynu
kırığının tesbiti. (Klinik vak'ası).

Şekil 5. Femur boynu kırığında Smith-Petersen çivisi ile internal tespit (klinik olgusu). *Kırık ve Çıkıklar*. İkinci bası, 1943, sayfa 108.

stanın arkasından dolaştırılır ve mukab-
lına getirilerek aynı suretle cilde yapıştır-
tırılır. Bu devir sağlam omuzdan başlar, hasta tar-
rafına gelir, ve onu yukarıya çeker. Bu t-
k nihayetini yukarıya kaldırmağa yarar.
Devir alt kolun ön yüzünde el mafsalında
mafsalın arka yüzüne gider ve buradan pa-
kırık yerinden geçerek yaralı taraftaki

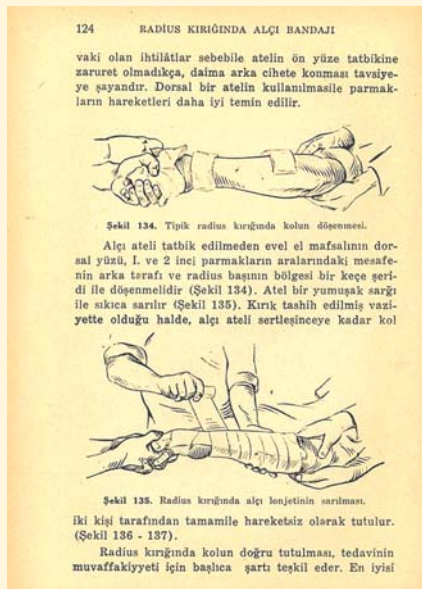
Şekil 62. Ufak çocuklarda Schede usulile
flaster çekme bandajı

Şekil 6. Küçük çocuklarda femur kırığı için traksiyon. *Bandaj Bilgisi ve Tekniği*. 1942, sayfa 66.

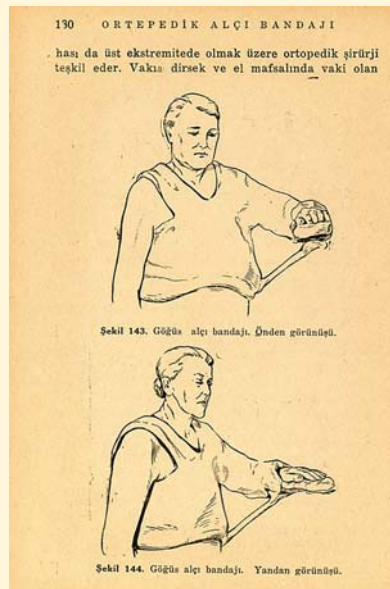
yara tedavileri, bandaj, atelleme ve alçılarla ilgili bilgi-
ler içermekte, çok sayıda fotoğraf ve çizimle bu bilgiler
desteklenmektedir (Şekil 6-8).

Burhaneddin Toker'in çok sayıda bilimsel yayını ve
kongre bildirisi vardır. Bunlardan ortopedik travmalar
ile ilgili olanların bir kısmı aşağıda sıralanmıştır.

1. Mevta mucip samamelerin tenkisi (Ölüme yol açan embolilerin azaltılması). *Türk Cerrahi Mecmuası* 1927; 1:23-7
2. Beitrag zur behandlung der Knochenbrüche (Kemik kırıklarının tedavisine dair). *Türk Cerrahi Mecmuası* 1930; 4:333-8

Şekil 7. Distal radius kırığının redüksiyonundan sonra dorsal alçı ateli ile tespiti. *Bandaj Bilgisi ve Tekniği*. 1942, sayfa 124.

Şekil 8. Humerus proksimal bölge kırıklarında göğüs alçı bandajı. *Bandaj Bilgisi ve Tekniği*. 1942, sayfa 130.

3. Diz kapağı kırıkları. Türk Cerrahi Mecmuası 1930; 4:291-7
4. Cismi fıkra (Omur cisim) kırıkları. Türk Cerrahi Mecmuası 1930; 4:225-38
5. Zur Aetiologie der postoperativen Thrombosen-Bereitschaft neue Folgerungen (Ameliyat sonrası trombozun etiyolojisi. Yeni Bilgiler). Türk Cerrahi Mecmuası 1930; 4:324-9
6. Cismi fahiz (femur diafiz) kırıklarının bazı şekillerinde tatbik ettiğimiz tedavi usulü. Türk Cerrahi Mecmuası 1932; 2:420-33
7. Uyluk boynu iç kırıklarının yeni çivileme usulü ile tedavisi. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası 1942; 5:2793-804
8. Büyük kemik defektlerinin izalesi için yapılan transplantasyonlarda rejenerasyon ve konsolidasyon. Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası 1942; 8:216-28
9. Kırıkla beraber vaki olan oynak lüksasyonları ve bunların sosyal bakımdan araştırmaları. Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası 1943; 9:214-6
10. Entervertebral diskus protrüzyonları. Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası 1949; 15:274-84
11. Alel umum kırıklar ve tedavileri ile memleketimizdeki kesreti (sıklığı) hakkında bir tetkik. 5. Milli Türk Tıp Kongresi. Ankara 1933, Rapor s. 413-37
12. Kemik defektlerinin doldurulması. 9. Milli Türk Tıp Kongresi. Ankara 1946, Rapor s. 582-8

Ayrıca, o günler için çok ileri yöntemler olarak kabul edilebilecek Juvara ameliyatı (o güne kadar dünyada yal-

nızca 12 olgu bildirilmiştir) ve tibia rezeksiyonları ile birlikte otojen fibula transplantasyonu yapılan 5 olguluk kemik tümörleri yayını da mevcuttur.

Ölümünden sonra The Journal of International College of Surgeons'da fotoğraflı bir anma yazısı yayınlanmıştır. Ölümünün üzerinden elli yıl geçmiş olmasına karşın Cerrahpaşa'ya ve Türk tıbbına hizmetleri unutulmamıştır ve temel öğretileri günlük pratikte halen yer bulmaktadır.

Kaynaklar

1. Batrel HF, Yüksel M. Rudolf Nissen's years in Bosphorus and the pioneers of thoracic surgery in Turkey. Ann Thorac Surg 2000;69:651-4.
2. Göksoy E. Ord. Prof. Dr. A. Burhaneddin Toker. Ölümünün 50. yılında yaşamı ve eserleri. Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları 2001;7:387-431.
3. Manizade D. 65 Yıllık Cerrahpaşa Hastanesi: 39 Yılda Duyduklarım ve Gördüklerim. İstanbul: İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fak Yay; 1976.
4. Manizade D. Açık kırıklar ve komplikasyonları. İstanbul: Kenan Matbaası; 1948.
5. Toker B. Kırık ve Çıkıklar. İstanbul: Kader Matbaası; 1936.
6. Toker B. Kırık ve Çıkıklar. İkinci Bası. İstanbul: Mazlum Kitapevi; 1943.
7. Toker B. Kırık ve Çıkıklar. Üçüncü Bası. İstanbul: Hak Kitapevi; 1949.
8. Toker B. Bandaj Bilgisi ve Tekniği. İstanbul: Rıza Koşkun Matbaası; 1942.
9. Toker B. Contribution to bone surgery. J Int Coll Surg 1949;12:675-9.
10. (Yazarı yok). Burhanettin Toker. J Int Coll Surg 1951; 16:812.